RAQAMLI IQTISODIYOT VA YAIM O'SISHI

Murtazayev Shuhrat

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Raqamli Iqtisodiyot fakulteti,
Raqamli iqtisodiyot yo`nalishi magistranti
shuhratmurtazayev2808@gmail.com
+99890-477-88-28

Qabul qilindi: 15.10.2026
Ko‘rib chiqildi: 16.10.2026
Tasdiqlandi: 17.10.2026

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, yalpi ichki mahsulot (YAIM), iqtisodiy o‘sish, raqamli texnologiyalar, raqamlashtirish, innovatsiyalar, elektron tijorat, mehnat unumdorligi, raqamli infratuzilma, iqtisodiy samaradorlik.

Annotatsiya. Mazkur tezisda raqamli iqtisodiyotning mamlakat yalpi ichki mahsuloti (YAIM) o‘sishiga ta’siri, iqtisodiyot tarmoqlarida raqamli texnologiyalarni joriy etishning ahamiyati hamda raqamlashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli infratuzilmani rivojlantirish, elektron tijorat, innovatsion texnologiyalar va raqamli xizmatlarning iqtisodiy o‘sishni jadallashtirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat unumdorligini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratish orqali YAIM hajmini oshirish istiqbollari ko‘rib chiqiladi.

So‘nggi o‘n yilliklarda dunyo iqtisodiy tizimida tub o‘zgarishlar sodir bo‘lmoqda. Ilgari ishlab chiqarish vositalari va tabiiy resurslar iqtisodiy o‘sishning asosiy omili sifatida qaralgan bo‘lsa, bugungi kunda axborot, texnologiya va raqamli innovatsiyalar hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi aynan mana shu jarayon natijasida paydo bo‘ldi va qisqa vaqt ichida global iqtisodiy rivojlanishning asosiy yo‘nalishiga aylandi.

Raqamli iqtisodiyot deganda, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) asosida shakllanadigan, tovar va xizmatlarni raqamli shaklda ishlab chiqish, taqsimlash, ayirboshlash hamda iste’mol qilish jarayonlarini o‘z ichiga olgan iqtisodiy tizim tushuniladi. U internet tarmoqlari, sun’iy intellekt, “Big Data”, blokcheyn, “bulutli hisoblash” va mobil texnologiyalar kabi ilg‘or yechimlarga tayangan holda faoliyat yuritadi.

O‘zbekiston ham raqamli iqtisodiyotga o‘tish yo‘lida faol harakat qilmoqda. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar iqtisodiy o‘sish sur’atlarini barqarorlashtirish va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Raqamli iqtisodiyot YAIM o‘sishiga bevosita ta’sir qiluvchi muhim omilga aylanmoqda. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, raqamli iqtisodiyotning har 10% ga

o‘sishi mamlakat YAIMini o‘rtacha 1–2% ga oshiradi. Bu quyidagi mexanizmlar orqali amalga oshadi:

Mehnat unumdorligini oshirish. Raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarida inson omiliga bog‘liq xatoliklarni kamaytiradi, avtomatlashtirish orqali tezlikni oshiradi. Masalan, sun’iy intellekt asosidagi ishlab chiqarish tizimlari an’anaviy korxonalarga nisbatan 20–30% ko‘proq mahsulot ishlab chiqarishi mumkin.

Xarajatlarni kamaytirish. Raqamli tizimlar ishlab chiqarish, marketing va logistika xarajatlarini sezilarli kamaytiradi. Elektron tijorat orqali tovar ayirboshlashda vositachilarsiz savdo amalga oshiriladi, bu esa korxonalarga katta iqtisodiy foyda keltiradi.

Yangi tarmoqlarni yaratish. IT sektori, dasturiy ta’minot ishlab chiqish, raqamli marketing, sun’iy intellekt xizmatlari va “bulutli texnologiyalar” sohalari yangi ish o‘rinlarini yaratib, YAIM hajmini oshiradi.

Soliq tushumlarini oshirish**.** Raqamli iqtisodiyot shaffoflikni ta’minlab, noqonuniy aylanmani kamaytiradi va natijada byudjetga tushumlar ortadi.

Jahon iqtisodiy forumining 2024-yilgi hisobotiga ko‘ra, global raqamli iqtisodiyotning YAIMdagi ulushi 17% ni tashkil etgan, 2030-yilga borib esa bu ko‘rsatkich 25% gacha yetishi kutilmoqda. AQShda IT sektori YAIMning 10% ini, Xitoyda 7% ini, Janubiy Koreyada esa 12% ini tashkil etmoqda.

O‘zbekiston uchun raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi milliy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Prezident Sh.M. Mirziyoyev tashabbusi bilan 2020-yilda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi qabul qilindi. Strategiyaning asosiy maqsadi — iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini raqamlashtirish, davlat xizmatlarini elektron shaklga o‘tkazish va innovatsion ekotizimni rivojlantirishdir.

Statistika agentligining dastlabki natijalariga ko‘ra, 2023-yilning yanvar-sentyabr oylarida mamlakatimiz iqtisodiyotida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) xizmatlarining ulushi 1,9 foizni tashkil etdi.

AKT xizmatlarining qo‘shilgan qiymati aloqa xizmatlari - 59,2%, kompyuter dasturlari, maslahatlar va boshqa tegishli xizmatlar - 22,9%, ma'lumotlarni joylashtirish va qayta ishlash xizmatlari, veb-portallar - 10,3%, kompyuterlar va aloqa vositalarini ta'mirlash - 3,9%, dasturiy ta'minotni chiqarish - 3,7% tashkil etadi.

2023-yilning yanvar-sentyabr oylarida respublikada axborot-kommunikatsiya sohasida 2271 ta yangi korxona tashkil etildi va ular o‘tgan yilning mos davriga nisbatan 1,2 barobarga ko‘paydi. Ularning so'nggi besh yildagi dinamikasi quyidagi shaklda aks ettirilgan:,2019 yilda – 1298 dona, 2020 yilda – 1360 dona, 2021 yilda – 1984 dona, 2022 yilda – 1893 dona, 2023 yilda – 2271 dona,

2024 yilning yanvar-iyun oylarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) xizmatlarining mamlakat iqtisodiyotidagi ulushi 2,4 foizni tashkil etdi.

Tarmoqda yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymatning 47,7 foizi aloqa xizmatlari, 35,2 foizi kompyuter dasturlash, konsalting va boshqa yordamchi xizmatlar, 9 foizi ma’lumotlarni joylashtirish va qayta ishlash xizmatlari, veb-portallar, 4,9 foizi dasturiy ta’minotni chiqarish, qolgan 3,2 foizi kompyuter va aloqa vositalarini ta’mirlash xizmatlari hissasiga to‘g‘ri keldi.

So‘nggi yillarda quyidagi ijobiy natijalarga erishildi:

- Internet tarmoqlarining qamrovi 96% gacha kengaydi;
- Mobil internet tezligi 2018-yilga nisbatan 4 baravar oshdi;
- 20 dan ortiq elektron hukumat platformalari ishga tushirildi (my.gov.uz, id.gov.uz, data.gov.uz va boshqalar);
- Elektron to‘lov tizimlari (Click, Payme, Uzum Bank, Apelsin va boshqalar) aholining kundalik iqtisodiy faoliyatida muhim o‘rin egalladi;
- IT Park rezidentlari soni 2020-yildagi 147 tadan 2024-yilda 2000 dan ortiq sub’yektga yetdi, eksport hajmi esa 500 million dollardan oshdi.

Raqamli iqtisodiyotning YAIMdagi ulushi 2021-yilda 2,2% bo‘lgan bo‘lsa, 2024-yilda 4,5% ga yetdi. Bu o‘sish ko‘rsatkichi qisqa muddatda sezilarli natija hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma’lumotlariga ko‘ra, raqamli texnologiyalar joriy etilishi natijasida davlat xizmatlari ko‘rsatishdagi samaradorlik 30% ga oshgan, byudjet mablag‘lari tejalishi esa yiliga 1 trillion so‘mdan ortiqni tashkil etmoqda.

Biroq ayrim muammolar ham mavjud:

- Qishloq joylarda raqamli infratuzilma sust rivojlanmoqda;
- IT-mutaxassislar yetishmaydi;
- Kiberxavfsizlik tizimlari hali to‘liq shakllanmagan.

Shunga qaramay, raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy o‘sishga qo‘shgan hissasi ortib bormoqda va bu tendensiya kelgusi yillarda yanada kuchayadi.

Xalqaro prognozlarga ko‘ra, 2030-yilga borib raqamli iqtisodiyot O‘zbekiston YAIMining 10–12% gacha qismini tashkil etishi mumkin. Bu esa iqtisodiy o‘sishni yillik 6–7% darajasida ushlab turish imkonini beradi.

Raqamli iqtisodiyot nafaqat YAIM o‘sishini ta’minlaydi, balki ijtimoiy sohalarga ham keng ta’sir ko‘rsatadi. Masalan:

- Bandlikni oshirish: IT, dizayn, onlayn xizmatlar, freelancing va startap sohalarida yangi ish o‘rinlari yaratilmoqda.
- Ta’lim sifati: masofaviy o‘qitish va onlayn kurslar orqali bilim olish imkoniyatlari kengaymoqda.
- Xizmatlar sifati: elektron hukumat tizimlari fuqarolarga qulaylik yaratmoqda.
- Ayollar va yoshlarning iqtisodiy faolligi: raqamli platformalar ularga masofaviy daromad topish imkonini bermoqda.

Demak, raqamli iqtisodiyot iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlash bilan birga, ijtimoiy tenglikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

O‘zbekiston uchun raqamli iqtisodiyotning ahamiyati yanada katta. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasining izchil amalga oshirilishi natijasida mamlakat

iqtisodiyoti raqamli transformatsiya bosqichiga o‘tmoqda. Bu jarayon YAIM o‘sishini jadallashtirib, O‘zbekistonni Markaziy Osiyoda raqamli markazga aylantirish salohiyatiga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati :

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. — Toshkent, 2020 yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. *Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) xizmatlarining YAIMdagi ulushi bo‘yicha statistik ma’lumotlar, 2020–2024 yillar.* — https://stat.uz
3. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. *“Raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati va istiqbollari”* hisobotlari, 2023–2024 yillar. — https://mitc.uz
4. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. *Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar tahlili, 2024 yil yakuni bo‘yicha.* — https://economy.gov.uz
5. UNDP Uzbekistan. *Digital Transformation and Inclusive Growth in Uzbekistan.* — Tashkent, 2023.
6. OECD. *Digital Economy Outlook 2024.* — Paris: OECD Publishing, 2024. — https://www.oecd.org
7. World Bank. *Digital Economy for Central Asia Report.* — Washington, D.C., 2023. — https://www.worldbank.org